

Мельничук Р.В.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
Європейський університет*

ДОСЛІДЖЕННЯ ВИДІВ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПРОЦЕДУРИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ЗАСТОСУВАННЯ САНКЦІЙ

Вступ. В умовах реформування правової системи України та посилення ролі адміністративної юстиції особливого значення набуває дослідження видів адміністративних правопорушень, процедур притягнення до відповідальності та застосування адміністративних санкцій. Адміністративні правопорушення є однією з найбільш поширених форм протиправної поведінки, що безпосередньо впливає на стан громадського порядку, економічну стабільність і дотримання прав та свобод людини. Ефективність механізмів їх кваліфікації та належного процесуального оформлення рішень про притягнення до відповідальності є важливою передумовою забезпечення законності та невідворотності покарання.

Водночас у правозастосовчій практиці існують проблеми, пов'язані з неоднаковим тлумаченням складів адміністративних правопорушень, недотриманням процесуальних строків, формальним підходом до фіксації доказів і неправомірним застосуванням санкцій. Це зумовлює необхідність комплексного наукового аналізу нормативної бази, практики органів публічної адміністрації та судів, а також розробки пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання та процедурних гарантій у цій сфері.

Метою статті є розгляд видів адміністративних правопорушень, чинних процедур притягнення до адміністративної відпові-

дальності та механізмів застосування санкцій з урахуванням проблем правозастосування і потреби вдосконалення нормативно-правового регулювання.

Стан дослідження. У науковій літературі вітчизняної адміністративістики дослідженню питань адміністративної відповідальності, поняттю та класифікації адміністративних правопорушень, оскарженню, присвятили свої наукові труди такі видатні вчені як Ю.П. Битяк, К.О. Дубова, В.В. Іщенко, Є.П. Калугін, Д.М. Кобелька, Л.В. Коваль, Т.О. Коломосьць, В.К. Колпаков, Д.М. Лук'янець, Д.В. Лученко, А.І. Миколенко, О.С. Мирошніченко, М.В. Новицька, І.І. Огороднікова, Є.В. Устименко, О.Л. Чернецький, К.О. Чишко, В.П. Тимошук та ін.

Відповідно до статті 9 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП), адміністративне правопорушення (проступок) – це протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, встановлений порядок управління та за яку законом передбачено адміністративну відповідальність [1]. Таким чином, адміністративне правопорушення має чотири основні ознаки: протиправність – діяння суперечить вимогам законодавства; винність – наявність умислу чи необережності у діях особи; караність – встановлення законом адміністративної санкції;

суспільна шкідливість – посягання на охоронювані законом суспільні відносини.

В адміністративно-правовій науці сформульовано багато підходів до класифікації адміністративних правопорушень. Так, наприклад, О.І. Миколенко наголошує, що класифікація адміністративних проступків – це їх розподіл по групах (категоріях) залежно від того чи іншого критерію та має як практичне, так і теоретичне значення. По-перше, необхідна для цілісного уявлення структури протиправних діянь, за які законодавством передбачена адміністративна відповідальність; по-друге, з'ясування специфіки окремих груп адміністративних правопорушень; по-третє, розуміння особливостей процесуального порядку притягнення винної особи до адміністративної відповідальності за проступки відповідної категорії [2, с. 43–44].

Щодо класифікації адміністративних правопорушень необхідно відмітити, що КУпАП та інші нормативно-правові акти передбачають розподіл адміністративних правопорушень за різними критеріями. Так, наприклад, за об'єктом посягання:

1. У сфері охорони громадського порядку та безпеки, наприклад, дрібне хуліганство (ст. 173), порушення правил торгівлі (ст. 155), розпивання алкогольних напоїв у заборонених місцях (ст. 178).

2. У сфері забезпечення дорожнього руху, наприклад, перевищення швидкості, керування транспортом у стані сп'яніння (ст. 130), порушення правил паркування.

3. У сфері охорони власності, наприклад, дрібне викрадення майна (ст. 51), пошкодження майна.

4. У сфері трудових відносин та соціального забезпечення, наприклад, порушення трудового законодавства (ст. 41), використання праці без належного оформлення.

5. У сфері охорони довкілля, наприклад, порушення правил рибальства (ст. 85), незаконна вирубка дерев (ст. 65).

6. У сфері охорони державного кордону та міграційних правил, наприклад, порушення

правил перебування іноземців (ст. 203), незаконне перетинання кордону (ст. 204-1).

7. У сфері фінансових, податкових та валютних відносин, наприклад, порушення порядку розрахунків (ст. 155-1), ухилення від подання декларацій [1].

За суб'єктом правопорушення: загальні та спеціальні. Так, загальні тобто вчинені будь-якою фізичною особою, що досягла 16-річного віку, а спеціальні – вчинені особами, наділеними спеціальними правами чи обов'язками (наприклад, посадові особи, військовослужбовці, водії, підприємці).

За формою вини: умисні або вчинені з необережності. Так, умисними вважаються ті, коли особа усвідомлює протиправний характер дії та бажає її наслідків, а вчинені з необережності – коли особа не передбачала або легковажно розраховувала уникнути наслідків.

За ступенем суспільної шкідливості: прості та кваліфіковані. Так, прості адміністративні проступки характеризуються порушенням з мінімальним рівнем суспільної небезпеки (наприклад, дрібне порушення правил благоустрою), кваліфіковані проступки – з обтяжуючими обставинами (повторність, груповий характер, спричинення шкоди).

Останні зміни у законодавстві України, зокрема у сфері безпеки дорожнього руху, міграційних правил, фінансового контролю, спрямовані на посилення відповідальності за правопорушення, що створюють підвищену суспільну небезпеку. Водночас зростає значення превентивних заходів, альтернативних санкцій та електронної фіксації правопорушень, що впливає на підхід до їх класифікації та документування.

При дослідженні класифікації адміністративних правопорушень за ступенем суспільної небезпеки, М.В. Новицька, вважає за доцільне, що межі ступеня суспільної небезпеки адміністративних правопорушень повинні звужуватися від невеликої тяжкості до більш тяжких [3]

Лук'янець Д.М. поділяє проблеми адміністративної відповідальності на три

види – теоретичні, нормативні та законотворчі [4, с. 17–113, 119–219, 227–280]. Теоретичні проблеми, на його думку, пов'язані, по-перше, з різними науковими підходами до визначення юридичної відповідальності, по-друге, із різними концепціями визначення адміністративної відповідальності. Нормативні проблеми адміністративної відповідальності пов'язані, по-перше, із змінами пріоритетів у системі принципів права, де принцип верховенства права має пріоритетне значення по відношенню до інших, по-друге, із недоліками в правовому регулюванні підстав адміністративної відповідальності та санкцій за вчинення адміністративних правопорушень. Також дослідником запропоновано цікаву класифікацію, яка поділяє проблеми адміністративної відповідальності на три групи: 1) наукові проблеми; 2) проблеми чинного законодавства; 3) проблеми перспективного законодавства. При цьому, проблеми перспективного законодавства обмежені характеристикою перепон, які супроводжують процес кодифікації законодавства про адміністративну відповідальність.

Дослідження проблеми адміністративної відповідальності, Дубовій К.О. дозволило прогнозувати шляхи розвитку національного законодавства у цій сфері. Так, вченою зазначено про поділ відповідної проблематики на три групи: 1) концептуальні проблеми; 2) теоретичні проблеми; 3) проблеми правового регулювання [5, с. 111].

Щодо процедури притягнення до адміністративної відповідальності, в Україні це питання регламентується Кодексом України про адміністративні правопорушення (КУпАП) та спеціальними законами. Процедура являє собою встановлену законом послідовність процесуальних дій уповноважених органів і посадових осіб, спрямованих на фіксацію факту правопорушення, визначення винної особи, обрання та застосування відповідної санкції.

Факт правопорушення встановлюється уповноваженою посадовою особою (поліція,

органи місцевого самоврядування, прикордонна служба тощо). Фіксація здійснюється у формі протоколу про адміністративне правопорушення або за допомогою технічних засобів (фото-, відеозапис, автоматична фіксація).

Протокол є основним процесуальним документом, у якому зазначаються дата, час, місце вчинення правопорушення, дані правопорушника, свідків, суть діяння та норма закону, що порушена. Протокол підписується посадовою особою, особою, яку притягають, та свідками (за наявності).

Справу розглядають уповноважені органи (суд, виконавчі комітети місцевих рад, адміністративні комісії, органи внутрішніх справ, Держприкордонслужба тощо). При розгляді справи обов'язковим є дотримання принципів об'єктивності, всебічності та повноти дослідження доказів. Особа, яку притягають, має право на захисника, подання доказів, пояснень, заяв і клопотань.

За результатами розгляду виноситься постановою про накладення адміністративного стягнення або про закриття справи. У постанові зазначається суть правопорушення, правова кваліфікація, санкція та порядок її виконання. Постанова може бути оскаржена до суду або вищого органу (посадової особи) протягом 10 днів з моменту її вручення.

Подання скарги або позову зупиняє виконання постанови до ухвалення рішення за результатами оскарження. Виконання може здійснюватися добровільно або примусово (через органи ДВС, поліцію, фінансові установи).

Стягнення штрафів контролюють органи, які винесли постанову, або виконавча служба. Під час притягнення до адміністративної відповідальності забезпечуються гарантії, закріплені Конституцією України та міжнародними договорами: право на правову допомогу, право не свідчити проти себе; презумпція невинуватості; право на оскарження рішень; розгляд справи у передбачений законодавством строк.

В Україні впроваджується цифровізація процедур, зокрема автоматична фото- та відеофіксація правопорушень, електронне оформлення протоколів та постанов, інтеграція з Єдиним реєстром адмінправопорушень. Це підвищує прозорість процесу та зменшує корупційні ризики, однак вимагає вдосконалення процесуальних норм і технічної інфраструктури.

З метою визначення правових та організаційних засад застосування спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій), захисту національних інтересів, національної безпеки, суверенітету, територіальної цілісності України, протидії терористичній діяльності та запобігання порушенням прав людини у 2014 р. був прийнятий Закон України «Про санкції» [6].

Відповідно до Закону України «Про санкції» від 14.08.2014 р. № 1644-VII з метою захисту національних інтересів, національної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності України, протидії терористичній діяльності, а також запобігання порушенню, відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів громадян України, суспільства та держави можуть застосовуватися спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи (санкції) (ст. 1) [6].

Хоча Закон України «Про санкції» безпосередньо не встановлює адміністративної відповідальності його положення мають важливе значення у сфері адміністративного права з наступних, на наш погляд, причин:

По-перше, санкції є заходами публічно-правового примусу, подібними за своєю сутністю до адміністративних стягнень (обмеження прав, обмеження діяльності, заборона на здійснення операцій тощо). Характерною рисою є те, що вони застосовуються в адміністративному порядку державними органами без вироку суду.

По-друге, мають тісний зв'язок із адміністративною відповідальністю. Порушення режиму санкцій (наприклад. Невиконання вимог щодо блокування активів, заборони

експорту чи імпорту) тягне за собою адміністративну відповідальність відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення.

По-третє, підвищує ефективність адміністративного примусу. Закон створює правову основу для накладання обмежувальних заходів, що доповнюють інститут адміністративних стягнень у КУпАП і посилюю систему захисту публічних інтересів.

Вчетверте, впливає на адміністративне судочинство. Рішення про застосування санкцій та їх виконання можуть бути предметом оскарження в адміністративних судах, що забезпечує баланс між інтересами держави і права людини.

На увагу заслуговує дисертаційне дослідження Устименко Є.В., присвяченого дослідженню санкцій в адміністративному праві України. В якому дослідник пропонує під адміністративно-правовою санкцією розуміти передбачену законом міру реакції уповноваженого суб'єкта, яка спрямована на усунення причин та наслідків протиправного діяння, вчиненого суб'єктом – адресатом правової норми, полягає в усуненні наслідків протиправного діяння, його припиненні або покаранні правопорушника, і яка застосовується в адміністративному порядку. Запропоноване визначення дозволило дослідниці виділити три функціональних види адміністративно-правових санкцій: компенсаційні, припинючі і каральні [7].

Висновки. Проведений розгляд процедур притягнення до адміністративної відповідальності та характеристика санкцій засвідчує, що ефективність системи притягнення до адміністративної відповідальності значною мірою залежить від чіткості правових норм, узгодженості процесуальних процедур та належного рівня гарантій захисту прав особи. Наявні проблеми у правозастосуванні зумовлені як недосконалістю нормативної бази, так і недостатнім рівнем кваліфікації посадових осіб, уповноважених розглядати справи. Неоднозначне тлу-

мачення складів адміністративних правопорушень, порушення процесуальних строків, формальне ведення доказової бази та надмірне використання штрафних санкцій без урахування принципу індивідуалізації покарання знижують превентивний ефект адміністративної відповідальності.

Результати аналізу свідчать про необхідність комплексного оновлення підходів до класифікації правопорушень, удосконалення процесуальних норм та запровадження дієвих механізмів контролю за дотриманням законності під час розгляду справ. Реалізація запропонованих у статті пропозицій сприятиме підвищенню якості правозастосування та зміцненню правопорядку в Україні.

Закон України «Про санкції» має комплексний характер і виступає елементом системи заходів адміністративно-правового примусу. Він не замінює адміністративну відповідальність, але створює додаткові правові механізми для захисту публічного порядку, безпеки та інтересів держави. У сфері адміністративної відповідальності Закон є правовою підставою для застосування стягнень до осіб та організацій, які порушують вимоги санаційного законодавства. Таким чином, Закон «Про санкції» посилює систему адміністративно-правових засобів впливу та забезпечує національну безпеку через інститут адміністративного примусу.

Анотація

В умовах реформування правової системи України та посилення ролі адміністративної юстиції особливого значення набуває дослідження видів адміністративних правопорушень, процедур притягнення до відповідальності та застосування адміністративних санкцій. Адміністративні правопорушення є однією з найбільш поширених форм протиправної поведінки, що безпосередньо впливає на стан громадського порядку, економічну стабільність і дотримання прав та свобод людини. Ефективність механізмів їх кваліфікації та належного процесуального оформлення рішень про притягнення до відповідальності є важливою передумовою забезпечення законності та невідворотності покарання.

У правозастосовчій практиці існують проблеми, пов'язані з неодноковим тлумаченням складів адміністративних правопорушень, недотриманням процесуальних строків, формальним підходом до фіксації доказів і неправомірним застосуванням санкцій. Це зумовлює необхідність здійснення аналізу нормативної бази, практики органів публічної адміністрації та судів, а також розробки пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання та процедурних гарантій у цій сфері.

Визначено, що метою статті є розгляд видів адміністративних правопорушень, чинних процедур притягнення до адміністративної відповідальності та механізмів застосування санкцій з урахуванням проблем правозастосування і потреби вдосконалення нормативно-правового регулювання.

Для досягнення поставленої мети у статті розглядається зміст та класифікація видів адміністративних правопорушень відповідно до законодавства України; проаналізовано правові процедури притягнення до адміністративної відповідальності, їх етапи та ключові процесуальні гарантії; досліджено практику застосування адміністративних санкцій, виявлено типові порушення та проблеми; проведено оцінку ефективності існуючих механізмів запобігання адміністративним правопорушенням; проаналізовано норми Закону України «Про санкції» у контексті посилення системи адміністративно-правових засобів впливу та забезпечення національної безпеки через інститут адміністративного примусу; сформульовано пропозиції щодо удосконалення правового регулювання та процедурних аспектів притягнення до адміністративної відповідальності.

За результатами дослідження сформульовано пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання та підвищення ефективності правозастосовчої практики.

Ключові слова: адміністративне правопорушення, адміністративна відповідальність, адміністративні справи, адміністративні санкції, класифікація правопорушень, КУпАП, правозастосовча практика, процесуальні гарантії.

Melnichuk R.V. Research on types of administrative violations, procedures for bringing to justice and application of sanctions

Summary

In the context of reforming Ukraine's legal system and strengthening the role of administrative justice, it is particularly important to study the types of administrative offenses, procedures for bringing them to justice, and the application of administrative sanctions. Administrative offenses are one of the most common forms of unlawful behavior, directly affecting public order, economic stability, and the observance of human rights and freedoms. The effectiveness of mechanisms for their classification and the proper procedural formalization of decisions on bringing them to justice is an important prerequisite for ensuring the legality and inevitability of punishment.

At the same time, there are problems in law enforcement practice related to inconsistent interpretation of administrative offenses, failure to comply with procedural deadlines, a formal approach to recording evidence, and the unlawful application of sanctions. This necessitates an analysis of the regulatory framework, the practices of public administration bodies and courts, as well as the development of proposals for improving legal regulation and procedural guarantees in this area.

The purpose of the article is to consider the types of administrative offenses, the current procedures for bringing administrative liability, and the mechanisms for applying sanctions, taking into account the problems of law enforcement and the need to improve regulatory and legal regulation.

To achieve this goal, the article examines the content and classification of types of administrative offenses in accordance with Ukrainian legislation; analyzes the legal procedures for bringing administrative liability, their stages, and key procedural guarantees; the practice of applying administrative sanctions is examined, typical violations and problems are identified; the effectiveness of existing mechanisms for preventing administrative offenses is assessed; analyzes the provisions of the Law of Ukraine "On Sanctions" in the context of strengthening the system of administrative and legal means of influence and ensuring national security through the institution of administrative coercion; formulates proposals for improving the legal regulation and procedural aspects of bringing to administrative responsibility.

Based on the results of the study, proposals were formulated to improve legal regulation and increase the effectiveness of law enforcement practices.

Key words: administrative offense, administrative liability, administrative cases, administrative sanctions, classification of offenses, Code of Administrative Offenses, law enforcement practice, procedural guarantees.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. ст.1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
2. Миколенко А.І. Адміністративний процес та адміністративна відповідальність в Україні : навч. посіб. Х.: «Одисей». 2004. 272 с.
3. Новицька М.В. Класифікація адміністративних правопорушень за ступенем суспільної небезпеки. *Держава та регіони*. Серія: Право. 2019. №3 (65). С. 281. URL: http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/3_2019/47.pdf

4. Лук'янець Д.М. Розвиток інституту адміністративної відповідальності: концептуальні засади та проблеми право реалізації: дис. ...докт. юрид. наук: 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ, 2007. 410 с.
5. Дубова К.О. Проблематика адміністративної відповідальності на сучасному етапі розвитку правової системи України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 5. С. 111. URL: http://apnl.dnu.in.ua/5_2022/17.pdf
6. Про санкції: Закону України від 14.08.2014 р. №1644-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 40. ст. 2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text>
7. Устименко Є.В. Санкції за адміністративним правом України. Дисертація на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук за спец. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Харків. 2016. <https://surl.li/xmexhc>

Дата надходження статті: 25.08.2025

Дата прийняття статті: 09.09.2025

Опубліковано: 29.09.2025